

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ראח
אלול ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דברי חיזוק לקראת הימים הנוראים בעניינים שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו.
דברי מרן שליט"א אודות התפילה הנדירה במערת המכפלה שהתקיימה השבוע ביום חמישי כ"ח מנחם אב.
מקור חדש לכך שתפילתו של שבט יהודה מתקבלת יותר, וביאור שורש השם יהודה.
האם ישנו עניין שלא לשים את ראש המטה כלפי דלת חדר השינה.
מדוע בעוה"ר יש שליטה לישמעאלים במערת המכפלה ובהר הבית.
האם מותר לתלמיד חכם מנהיג להסתכל בנשים או בתמונותיהם לצורך מיוחד, כגון תוכחת-מוסר. ומעשה מיוחד שהיה בעניין זה עם אחד מהצדיקים בדור שעבר.
השלמה בעניין קדיש דעתיד, והסבר נפלא ומחודש מדוע הנהיגו אבותינו נע"ג לכפול בסוף התפילה את פסקת אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא וכו'. גם למה מקדימים זאת אף לפני התפילה אחרי ברכות התורה.



כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 508
קול הלשון – 03-6171031



השיעור מוקדש להצלחת תהילה בת ידידנו הרב אוהד נהארי יצ"ו.
השם ב"ה ישלח לה רפואה שלימה בתוך שאר חולי עמו ישראל,
בראות איתנה ברנ"ב אבריה ושס"ה גידיה, וכל הישועות.
ימלא ה' ב"ה כל משאלות לבם לטובה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ולרפואת היולדת מרת
עידית סעדה בת הרב סעדה חרד שתחי', אשת ידידנו
רבי אליהו חרד הי"ו, ולתאומות שנולדו להם
בשעט"מ.

המקום ב"ה ישלח להן רפואה שלימה בתוך כל חולי
עמו ישראל, ברנ"ב אבריהן ושס"ה גידיהן, ויחזקם
ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות לבן
ולבכם לטובה, אכ"ר.

דברי חיזוק לקראת הימים הנוראים בעניינים שבין
אדם למקום ובין אדם לחבירו.

בהקדמת הספר טובי חיים, למהר"ר חיים
ישעיה הכהן, שהוא פירוש על תנא דבי אליהו
רבא (הוא חיבר עוד את הספר מסגרת השלחן
על קיצור ש"ע, ועוד ספרים), מביא ובהקדמה דף
ג' כך, כתוב בצוואה מהרב בעל יסוד ושורש
העבודה, דחסיד אחד העיד ששמע מפי אליהו
ז"ל, שאריכות הגלות הזה, הוא בשביל שאינם
נוהרים בתפילותם בקריאת האותיות והנקודות,
להוציא הכל בפה יפה, ולא יבליע שום דבר,
עכ"ד.

אליהו הנביא גילה לאותו החסיד, כי אריכות
הגלות נובעת מכך שהציבור לא נוהרים לקרוא
את האותיות והנקודות כמו שצריך. וידוע
מזוה"ק, דבכל אות, וכל קוץ, (תולין) [תלויין]
כמה עולמות עליונים.

הדבר רמוז בפסוק בתהלים [פרק קמ"ה], קרוב יי,
לְכָל קְרָאיו, לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת. באמ"ת
ראשי תיבות, באותיות, מלות, תנועות. כנזכר
במפרשים.

הטובי חיים מוסיף כדי להסביר את הסיבה,
כשאין האדם מוציא מפיו יפה התיבות
והאותיות, הרי מחליף תיבה זו לתיבה אחרת.
וגורם פגמים גדולים באותן עולמות עליונים
הקדושים התלויים באותן האותיות של תיבה
זו (יסוד ושורש העבודה שער ג'). וכמו שנזכר

לקמן בסוף הספר דבכל אות יש עולמות
ונשמות, ומתייחדים בו, ע"ש.

והנה בספר חרדים פרק ז' כתב, דלכן נתארך
גלותנו, על עון מחלוקת ושנאת חנם שעדיין
לא היטהרנו ממנו כו'. הנני מקווה שהמצב אינו
יותר גרוע ח"ו.

לכן כל איש ישראל יחדד מלפגום היחוד
העליון ע"י עון שנאת חנם או לשון הרע או
מחלוקת חלילה. ויתן אל לבו כו', שיהא לו
אהבה רבה ושלוש ורעות עם כל ישראל, עכ"ל.

מהרי"ץ [תכלאל עץ חיים דף ה']. אומר לכוון זאת
בבוקר, בעת אמירת 'אדון העולמים בעל
הרחמים', שהם ראשי תיבות אהב"ה, לקיים
מצות ואהבת לרעך כמוך. ועל ידי שהוא אוהב
כל אחד מישראל, יש לו גם זכות בכל המצוות
של כולם.

מוסיף בספר טובי חיים, ובראשית חכמה שער
הקדושה פרק י"ג כתב, דעל ידי עון לשון הרע,
גורם להמשיך הגלות כו' עכ"ל. וכן כתב בספר
מעלות התורה, דהגלות הזה הוא בעון לשון
הרע ושנאת חנם, עכ"ל.

ואיתא בזוה"ק פרשת תזריע, דאי שפוטתיה
ולישניה ממללן מילין בישין, אינון מלין סלקין
לעילא כו', שומר מצוות נפשו. נפשו ודאי.
ההיא דהות ממללא, אתעבידא משתוקא בגין
מילולא בישא כו', עכ"ל.

דהיינו, אם אדם שומר את פיו, לימודו עושה
נחת רוח לפני הקב"ה.

ויצא לנו מכל זה, דהתקרבות הגאולה תלויה
בדברים אלו, שישמור עצמו מלשון הרע,
וממילא לא יפגום לשונו. וידקדק בקריאת
האותיות והנקודות של תפילה, וכל דברים
שבקדושה, להוציא הכל בפה יפה, ולא יבליע
שום דבר. וממילא יהיה נעשה יחודים בתפלתו.
לא יתפלל במהירות, אלא בנעימות ונחת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אויבינו וצרינו ושונאינו. אויבינו, הם הישמעאלים. צרינו, הם שאר אומות העולם. שונאינו, הם הנצרים. ו'כל' אויבינו, תוספת המלה כל, לרבות אותם שמתוכנו, המנסים גם הם לעוץ עלינו עצות רעות. במדה מסויימת, פגיעתם עוד יותר קשה מאומות העולם.

אבל הכתוב אומר, **אַשְׁגִּיבֵהוּ כִּי יִדַּע שְׁמִי** [תהלים צ"א]. מהרי"ץ [תכלאל עץ חיים דף קכ"ז ע"א] מביא דברי חז"ל, מפני מה ישראל צועקים ואינם נענים, מפני שאינם יודעים את השם.

אבותינו הקדושים בתימן התפללו הרבה פעמים על גזרות קשות וביטלום, ופעמים רבות היה זה בגלל שהיו בתוכם אנשים קדושים שפעלו גם בדברים הנסתרים. בעוונותינו הרבים כעת אנחנו עניים ואביונים, אבל עכ"פ לגבי אותה ההפרת עצה, זכינו לגלות את הסוד שטמון בה. 'בשם עשר, חמש, שש, חמש', במלים אלו רמזים הגימטריא של הפסוק, 'עוצו עצה ותופר וגו'. כמו שהסברנו. רואים שסגולה זו פועלת ומועילה.

לא נותר לנו אלא לקוות שתפילתנו תקובל לפני הקב"ה.

תפילות אבותינו היו יוצאים מן הלב. יש להם ולנו גם את המעלה של המבטא הנכון בלש"ק בדקדוק היטב כל האותיות והנקודות, שזה מועיל לקבלת התפילות, כמו שהקדמנו בשם יסוד ושורש העבודה, וטובי חיים. אנחנו מצאצאי שבט יהודה, ומובא בגמ' עירובין [דף נג.] דבני יהודה קפדי לישנא, מדייקים היטב בלשונם. כן ירבה וכן יפרוץ.

מקור חדש לכך שתפילתו של שבט יהודה מתקבלת יותר, וביאור שורש השם יהודה.

יתכן גם שבגלל זה זכו אבותינו שתפילתם תתקבל יותר, כפי שהבאנו בזמנו [שיעור מוצש"ק פינחס ומטות ה'תשע"ט] בשם מהרי"ץ, שלשבט יהודה ישנה סגולה מיוחדת בכח התפילה, כמו שכתוב [דברים ל"ג, ז], **וְזֹאת לַיהוּדָה, וַיֹּאמֶר.**

וכשיכוין פירוש המלות, ויקשר ג"כ המחשבה בדיבור וקול של תיבות התפילה, אזי יתייחדו שלשה שמות, ונזכה לכל טוב, כידוע ליודעי חן. הוא מוסיף להאריך שם בעוד כמה פרטים.

דברי מרן שליט"א אודות התפילה הנדירה במערת המכפלה שהתקיימה השבוע ביום חמישי כ"ח מנחם אב.

את הדברים הללו אני מזכיר כעת, למרות שבעבר [ביומא דהילולא כ"ח ניסן ה'תשע"ז, וכנראה בעוד מקומות. כתבתי ע"ז בהרחבה בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת ויקהל, על הפסוק 'לא תבערו אש' כבר הזכרתים כמה פעמים, לא רק בגלל שעכשיו ראש חודש אלול שאנו עומדים לקראת הימים הנוראים שיבואו אלינו לשלום, אלא גם לפי שזכינו והיינו ביום חמישי במערת המכפלה, והיתה סייעתא דשמיא גדולה, הרגשה ממש מעולה. כולם הרגישו ממש קדושה, התרגשו והתעלו.

ב"ה שזכינו להתפלל במחיצת אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, אדם הראשון, ואמותינו הקדושות, שרה רבקה ולאה, משה רבינו וכו', ויש אומרים גם יהודה, כמו שהארכנו בס"ד לפני כמה שיעורים. וכל זאת בתרועה וקול שופר. י"ג מדות של רחמים. שלומי עליון ישני מכפלה וכו'. היתה התעוררות מיוחדת. התפילה בעיקרה נועדה לזכות כל התורמים התומכים ומסייעים למוסדות יד מהרי"ץ, ובקשותיהם השונות לישועה רפואה והצלחה וכו'.

זכינו בנוסף לומר גם את התפילה להפרת עצה, כי בעוונותינו הרבים אויבינו קמים עלינו, מבפנים ומבחוץ. אומות העולם, מבחוץ. וגם מרשיעי ברית, מבפנים. הם מצירים את צעדי שומרי התורה והמצוות בארצנו הקדושה בכל מיני תחבולות.

בעבר דיברנו [דרשת חוה"מ סוכות ה'תשע"ג] שהדבר נרמז באמירת כל, 'תופר עצת כל

שְׁמַע יי, קול יהודה. גם מבוסס עפ"י חז"ל שתפילתו של יהודה יותר מקובלת.

אלא שלבד מזה זכיתי בס"ד למצוא מקור נוסף חדש שתפילתו של שבט יהודה יותר מקובלת, לבד מכל מה שדיברנו בעבר, והוא מפירוש רס"ג על פסוק בספר נחמיה כדלקמן. נקדים מה שכתוב שם [פרק י"א פס' ג'], וְאַלֶּה, רְאִשֵּׁי הַמְּדִינָה. אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ, בִּירוּשָׁלַם. וּבְעָרֵי יְהוּדָה. יֵשְׁבוּ אִישׁ בְּאַחֲזָתוֹ, בְּעָרֵיהֶם. יִשְׂרָאֵל הַכֹּהֲנִים, וְהַלְוִיִּם וְהַנְּתִינִים. וּבְנֵי, עַבְדֵי שְׁלֹמֹה.

לא כולם עלו לבית שני. ולא כל עם ישראל רצו לשבת בירושלם. אבל אותם שהסכימו לשבת בירושלם על אף הקושי, כי ישיבת הכרכים קשה יותר, בירכו אותם על התנדבותם, וגם הזכירו את שמותם בפסוקים שם.

ומובא שם עוד [פסוק י"ז] בין השאר, וּמִתְנַיָּה בֶן מִיכָה. בֶּן זְבַדִּי בֶן אֶסָף, רֹאשׁ. הַתְּחֵלָה, יְהוּדָה לַתְּפִלָּה. וּבִקְבֻקָּה, מְשֻׁנָּה מֵאַחֲיוֹ. וְעַבְדָּא, בֶּן שְׁמוּעַ. בֶּן גָּלָל בֶּן יְדוּתָן.

כך היא הגירסא המקובלת, אבל רס"ג לעומת זאת גורס, הַתְּחֵלָה, יְהוּדָה לַתְּפִלָּה. הוא לא אומר זאת במפורש ובכוונה, אלא כך היה פשוט לו, ואנחנו יודעים זאת רק בדרך אגב מתוך הדברים שלו. מובן מדבריו שלשבט יהודה ישנה מעלה מיוחדת בתפילתם.

מה"ר יהודה אלברצלוני (בעל ספר העתים) עמד על כך בפירושו לספר יצירה [עמ' 34], שם הביא את תשובת רס"ג הזו, וזה לשונו, ורבינו סעדיה ז"ל כתב בתשובה למין אחד הכי.

ועל הא דאמור, מנין שהקב"ה מתפלל. זו גמרא ידועה במס' ברכות [דף ז'], אותו מין היה לו טענות על כך. הסביר לו רס"ג, הוא גוזמא ומשל, ומראה כי הקב"ה מלמד תפילה לישראל, ומצוה אותן להתפלל. שהרי למי הקב"ה מתפלל, אלא שהוא מראה לנו כיצד להתפלל.

כמו שמצינו בהרבה מקומות בכתבי הקודש, שמדמין הפועל לפעול. ישנם כמה פסוקים כאלו. כדכתיב [דברים כ"א י"ז], כִּי אֶת הַפֶּכֶד בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר, לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. ולא רצה הכתוב לומר שיהא אביו מכיר אותו לעצמו, אלא שיודיע בני אדם שהוא הבכור, כדי שיעידו על זה. וכי הוא צריך להכירו? אלא הפירוש הוא כמו שדרשו חז"ל [בכמה מקומות], כיור, יכירונו לאחרים. הוא פועל יוצא. האב נאמן להכיר את בנו לאחרים, לומר זהו בני פלוני, ובכור הוא.

וכן כתוב, וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל [דברי הימים ב' ל"ה, ג'], ומשמע מבינים, הוא שיהיו מבינים, הוא שיהיו נבונים לעצמם. ואינו בזה הכתוב כן אלא שיהיו מפרשין ומבארין דברי תורה לישראל. מהו הפירוש, לויים המבינים? הכוונה היא שהם מבינים את עם ישראל, שהם מסבירים להם ויבינו.

עתה הוא מביא את הפסוק דלעיל בספר נחמיה, וכן כתוב, זִמְתַּנְיָה בֶן מִיכָה בֶן זְבַדִּי בֶן אֶסָף רֹאשׁ, הַתְּחִילָה יְהוּדָה לַתְּפִלָּה. שפירוש, אשר שם אנשי יהודה להתפלל, ולימדם דרך התפילה. מתניה היה ממונה ללמד את בני יהודה צורת התפילה.

וכן תפרש הכא, הקב"ה מתפלל, שהוא משים חסידיו להתפלל לו, ומורה אותם, כמו שהורה משה רבינו, כדכתיב זייעבור י"י על פניו.

כוונתו לדברי הגמ' בראש השנה [דף י"ז]. האומרת כך, ויעבור י"י על פניו ויקרא. אמר רבי יוחנן, אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאמרו. מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו, כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. הקב"ה התעטף בטלית כמו ש"ן, בכדי ללמד את משה רבינו כיצד לומר את סדר התפילה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

במקומות רבים במקרא, הניקוד הבבלי היה שונה מהניקוד הטברייני. אצל רס"ג זה היה פשוט, והוא בכלל לא עמד על החידוש שבגירסתנו. כפי הנראה כך היה פשוט להם עד שלא הכירו אפילו גירסא אחרת.

רב סעדיה גאון היה בערך בתקופת בן אשר. בן אשר היה במסורת טבריה שהיא בארץ ישראל, והיתה בדורו אז גם את המסורת הבבלית. כנראה הם היו ברי פלוגתא. כפי הנראה גירסת חכמי בבל בפסוק היתה, **יְהוּדָה לְתַפְלָה**.

זכורני ששמעתי בילדותי שיש גורסים כך גם בברוך שאמר, **יְהוּדָה**, ונשבחך וכו'. במקום נודך. וראיתי אח"כ בכת"י אחד גירסא כזו. וכנראה ישנם עוד מקומות כיוצא בהם.

מתפלא מהר"י אלברצלוני וכותב, **אנו רואים לכל הקורים שקוראים היום פסוק בדורנו, קורין יְהוּדָה לְתַפְלָה, מלשון הודאה. וכן מנוקד בספרים שבמקומנו יְהוּדָה מלשון הודאה. ולכך יש לנו תימה בדבר. והמקום ברחמי הרבים יזכנו להגיע לפסוק זה במקומו ולפרשו אמן. וכן יהי רצון מלפניו.**

גם כל המפרשים מבארים כמו מהר"י אלברצלוני, וכן היא גירסת כל הספרים שבידינו.

רש"י כתב [שם] בזה"ל, ראש התחילה יהודה לתפילה: הוא היה ראש וממונה וגדול לפתוח תחילה להודות בתפילה ובזמירות שירותיהם של לויים, יהודה כמו יודה, והה"א נכנסת בתיבה שלא לצורך, כמו יוסף יהוסף. כך מצאנו גם לגבי יורם, יואש, שהם נקראים גם יהורם, יהואש. וכדומה.

יש לציין בדרך אגב, כי לפי פירושו של רש"י הרווחנו מקור למנהגינו, שאחד פותח את התפילה לפני הציבור, וכולם ממשיכים אחריו, מה שלא קיים כיום בעדות אחרות.

מהר"י אלברצלוני מאריך בכללות העניין, וכיון שזהו לא הנושא שלנו, לא נוכל כעת להיכנס אליו. בתוך הדברים הוא כתב כך, וזה שכתב נמי לעיל רבינו סעדיה ז"ל, והביא ראייה מזה הפסוק שכתוב בעזרא, **זִמְתַּנְיָה בֶן מִיכָה וְגו', יְהוּדָה לְתַפְלָה, שפירשו אשר שם אנשי תורה להתפלל.**

הוא קרא לו בשם ספר עזרא, דהיינו עזרא, לפי שידועים דברי הגמ' בסנהדרין [דף צ"ג:] **מכדי, כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו, ונחמיה בן חכליה מאי טעמא לא איקרי סיפרא על שמיה? אמר רבי ירמיה בר אבא, מפני שהחזיק טובה לעצמו, שנאמר [נחמיה ה' י"ט], זְכֹרָה לִי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה. זו הסיבה שמקובל בפי הקדמונים לקרוא לו ספר עזרא, כי הוא המשכו. גם כשרש"י למשל מביא בכמה פעמים פסוקים משם, הוא מציין שזה בספר עזרא. ולא ספר נחמיה כמו שמצוי בדורות האחרונים ואכמ"ל.**

עכ"פ הוא מפרש שמתניה שם מאנשי יהודה להתפלל. בדפוס שם הם כתבו, שם אנשי תורה להתפלל. אבל זו טעות, וצריך לומר שהוא שם אנשי יהודה להתפלל. כמובן.

אומר על כך מהר"י אלברצלוני, נראה לנו מתוך פירושו שהוא קורא זה הפסוק **יְהוּדָה לְתַפְלָה, שהוא שם אדם, כמו יהודה בן ישראל. מתוך דברי רס"ג רואים שהוא גרס יְהוּדָה, בלשון שם אדם.**

ואנו רואים לכל הקורים שקוראים היום פסוק בדורנו, קורין יְהוּדָה לְתַפְלָה, מלשון הודאה. וכן מנוקד בספרים שבמקומנו יְהוּדָה מלשון הודאה.

זה כמו שכתוב בפסוק בתהלים [פרק מ"ה], **עַל פֶּן עַמִּים יְהוּדָה לְעֵלְם וְעַד. ועוד כיוצא בזה.**

מסתברא שלפני רס"ג היתה גירסא שונה, מחמת שהוא היה בבבל. פעמים רבות,

כך כתבנו בס"ד בש"ע המקוצר [סימן ט"ו סעיף ו'] כדי להשוות קולות כולם כאחד, מנהגינו שממתינים עד שהגדול שבציבור פותח ואומר לפנייהם תיבת ואהבת, והם אומרים אחריו ואהבת וגו' בצוותא. ובעיני יצחק [הערה י"ח] כתבנו בזה"ל, ועיין סוטה דף ל': כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו, ומה שביארו המפרשים שם. וכך גם כתוב לגבי שירת הים וכו'. וכן נמצא כבר במקרא (נחמיה י"א, י"ז), ומתניה בן מיכא וכו' ראש התחלה יהודה לתפילה, ופירש"י שהוא היה ראש וממונה וגדול לפתוח תחילה להודות בתפילה ובזמירות וכו'. הטעם הוא בכדי שיהיה סדר בתפילה, שיאמרו כולם כאיש אחד בלב אחד.

לבד מרש"י שפירש כך, פירשו זאת גם שאר המפרשים, כמו האבן עזרא והמצודת דוד והרלב"ג שכתבו כמותו.

המלבי"ם שם לעומת זאת אומר דבר מעניין, מעין מה שהבין רס"ג, אבל בלי להחליף ולשנות את הגירסא, וזאת למרות שהוא לא ראה את הגירסא שלו.

בתחילה הוא כתב כמו כל המפרשים בזה"ל, היה ענינו יהודה לתפלה, ר"ל להודות ולהתפלל, ושבקבוקה היה משנה מאחיו ובמדרגה אחריו, נגד יתר אחיו הנחשבים בדה"י שהם חרש וגלל, שהם היו אחר בקבוקה.

מוסיף המלבי"ם עוד חידוש, ויל"פ – ראשי תיבות ויש לפרש, או ויתכן לפרש – שיהודה לתפלה הוא שם, שהיה נקרא שמו יהודה לתפלה. או שהם שני שמות, אחד יהודה, ואחד לתפילה. ועל אף שממש מפליא שהיו שמות אנשים כאלו, אומר המלבי"ם, אל תתמה, כי מצאנו דברים כאלו, וכמו בדברי הימים [א' כ"ה, פס' ד'] 'גדלתי ורוממתי, עזר יש בקשה, כולם שמות אנשים. רואים שישנם שמות כאלו.

אבל מה שהוא כתב בסוף, יש בקשה, אשאל אתכם, האם מישוהו מבין מה שכתוב פה?

לצערנו, המדפיסים בלבלו מעט. אבל כך הוא לשון הכתוב שם, לְהִימָן בְּנֵי הִימָן בְּקִיָּהוּ מִתְנַיְהוּ עֲזִיָּאל שְׁבוּאֵל וִירִימֹת חֲנַנְיָה חֲנַנִי אֱלִיאָתָה גְדַלְתִּי וְרֹמְמָתִי עֶזֶר יִשְׁבָּקָשָׁה מְלוֹתִי הוֹתִיר מַחֲזִיאֹת. המדפיסים טעו ובמקום יִשְׁבָּקָשָׁה, כתבו בשני תיבות, יִשׁ בְּקָשָׁה...

עכ"פ מובן שישנם שמות כאלו, כמו גדלתי, הגם שבדרך כלל לא מקובל לתת שם אדם למלה כזו, כי זהו דרך סיפור. הוא היה יכול לקרוא שם גידל או מרומם. אבל גדלתי ורוממתי, זה לא מתאים. למרות זאת רואים שישנם שמות כאלו, לפי זה מסיק המלבי"ם אולי יהודה לתפלה, הוא גם שם, או שני שמות.

למעשה רואים שהוא כיון כמעט לדברי רס"ג, אבל ההבדל ביניהם הוא שרס"ג דיבר במפורש על שבט יהודה.

[תחילה חשבתי לפום רהטא להסביר שאביהם קרא להם בכוונה בשמות המשונים הללו דוקא, על-שם התוכחה שבנבואת ישעיהו [א', ב'] שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְגו' בְּנֵים גְדַלְתִּי וְרֹמְמָתִי, וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי. לזכרון של יראת שמים שלא יפשעו ולא ימרדו ח"ו בהקב"ה, שבגלל זה נחרב ביהמ"ק וגלינו מארצנו. אבל תכף חזרתי בי, כי המדובר שם בזמן דוד המלך, שזה הרבה לפני ישעיהו הנביא. ברם מעתה אפשר לומר בהיפך, שישעיהו הנביא רמז אליהם, ויש לכך ראיות, ובל"נ נרחיב בס"ד על כך בשיעור הבא].

כמו שאמרנו, כל המפרשים כולם מבינים ומסבירים שלא כרס"ג. בהקדמת הספר 'אלמרשד אלכאפי', אשר פירושו הוא, המדריך המספיק, אותו חיבר רבי תנחום הירושלמי [מהדורת הרב טולידנו, דף ל"ד] מדבר על כך, אבל נקדים כי התרגום משובש מעט. חכמי תימן השתמשו רבות בספר 'אלמרשד אלכאפי', בעבר אפילו עוד יותר מספר הערוך, גם מהרי"ץ כתב והוסיף הגהות בגליונות הספר.

אכן מכיון שמצינו אותו בשימוש אצל העברים, אשר הם בעלי השפה, הרי זה הותר. ככה דין תרומה, כאשר התרבה השימוש בה אצלנו ופורסם, נעשה כאילו הוא שורש קיים בעצמו, לא לקוח מזולתו.

כיוצא בזה מקובל להשתמש במלה בראשית, כגון, מעשה בראשית, יוצר בראשית, ועוד לשונות כיוצא בהם, למרות שמצד הדקדוק הדבר אינו נכון, כי הבי"ת היא שימושית. אך כיון שנוצר מושג, בראשית, משתמשים בזה גם שלא בצורה מדויקת. כך היא המשמעות.

אותו הדבר בעניין אחר כתב גם התוס' יו"ט [סוכה פ"ד], כי שורש שם הוי"ה הוא שתי שמות. וז"ל, ועוד שמע נא את אשר אגיד לך, דבר יקר שמעתי מפי חכם מחכמי הדור, שמו מהר"ר מאיר באך יצ"ו. אמר כי שם ההוי"ה הנכבד והנורא בנקודותיו הידועות, ראוי לחקור על שרשו. ואמר, כי שרשו הם שתי אותיות האחרונות, ושהוא עתיד, מבנין הפעיל, כמו יהודה לתפלה, נחמיה י"א. וכמו ולי יהושע בהלל. דלותי ולי יהושע. וכמו שבאלו, הוי"ו היא שנהפכה מיו"ד. כי השרש ידה ישע, כי כן משפט העתידים מנחי יו"ד בזה הבנין, כן וי"ו שבשם אמיתתו יו"ד. אלא שממשפט הלשון הקודש. נהפכה לוי"ו בזה הבנין.

שמו הנכבד והנורא של הקב"ה שאסור להגותו, חלקו השני הוא מלשון הוה, וכאילו כתוב לשון הויה, במשמעות, שיהיה.

גם המלבי"ם בספר ארצות החיים [סי' ה' אות ב'] הביא את עיקרי הדברים בזה"ל, התוי"ט כתב בשם אחד מחכמי דורו, ששורש שם הוי"ה הנכבד והנורא הוא עתיד, מבנין הפעיל, כמו יהודה לתפלה. והוי"ו שבשם, אמיתתו יו"ד, אלא שממשפט לשון הקודש נהפכו לוי"ו בזה הבנין, ע"ש. הוא מאריך לדון בדבריו.

חושבני שדיברתי בעבר על הרמב"ם במס' תרומות, בפיהמ"ש שם בתחילת המסכתא, שכתב להשיב כנגד מה שישנם החושבים כי לא מדויק לומר את הלשון 'יתרוס'. כיון שהשורש הוא להרים, מאיפה נכנס התי"ו. הרמב"ם כתב כי חז"ל היו בעלי הלשון, והם ידעו כיצד להתבטאות. אין מה לדקדק עליהם בכל מיני טענות, ואכמ"ל.

על סוגיא זו מדבר מה"ר תנחום הירושלמי שם, וכתב בזה"ל, משל תרומה אשר התי"ו בה נוספת, והפעילו אותה בתורה ויתרוס, כאילו היא שורש. וכמוה מתיידיים, אשר הוא נגזר מן יהודה. כך כתוב במגילת אסתר [ח', י"ז], וְרָפִים, מַעֲמֵי הָאָרֶץ מְתִיחִים, היא מלשון יהודה. וידוע כי היו"ד והה"א ביהודה הן נוספות, כי הוא נגזר מן 'אודה את יי', והה"א בהודה ה"א הפעיל נוספת, והיו"ד לתפילה, ונאמר 'ממנו עמים יהודוך', 'יהודה לתפילה'.

מה שהקראתי לפניכם כעת, הוא כפי שמודפס. ומה שכתוב, והה"א בהודה ה"א הפעיל נוספת, אינני יודע אם לקרוא הפעיל או הפעיל, לא ברור לי הכוונה, וצריך לחפש. אבל בכל אופן התרגום כאן משובש בכלל. במקור כתוב על היו"ד, ואליה לאלאסתקבאל. פירושו הוא, שהיו"ד לשון עתיד, והתרגום משובש לגמרי. במקום לתפילה, צ"ל לעתיד.

ממשיך שם, ובזה היה שם יהודה לקוח בפועל הזה הכבד העתיד. זהו דבר מאד יסודי, מלת יהודה מצד עצמה היא שם, והה"א נוספת, והיו"ד, ללשון עתיד, בכוונת הודאה. אבל כאשר התרבה השימוש בשם יהודה, ונתפרסם באומה, נהיה כאילו הוא בניין מיוחד, לא לקוח מזולתו. כבר לא התייחסו לשורש מלת יהודה שהיא הודאה. והפעילו היו"ד והה"א שבו כמקוריים, ונעשה משקלו פעולה, וממנו עשו מתיידיים, משקל מתפעלים. וזה לא מותר עפ"י הכללים שלנו, ועפ"י החוקים הקבועים אצלנו. לפי הדקדוק הדבר אינו יכול להיות.

נמצאנו למדים כי דעת רס"ג וגירסתו היא אמנם יחידית, אבל עכ"פ יש לנו ממנו מקור חשוב לעניין שדיברנו, והוא גם חיזוק לדעת מהרי"ן שתפילת שבט יהודה יותר מתקבלת. השם ב"ה יקבל תפילתנו ברצון.

האם ישנו עניין שלא לשים את ראש המטה כלפי דלת חדר השניה.

כשהיינו בחברון, היה לי חידוש. מישהו שאל אותי (באופן פרטי) שאלה, והשבתי לי כי זו לי הפעם הראשונה ששמעתי שאלה כזו.

עוד לא יצא לי לשמוע נידון כזה, אבל אולי נשאל אתכם אם אתם יודעים. הוא שאלני על הרבה עניינים (אחרי השיעור בביהכ"נ כינור דוד. בשיעור עצמו דיברנו על מעמדו של הרמב"ם אצל חכמי תימן הן בהלכה והן במחשבה, מתי קיבלו דבריו ומתי לא. לפי קוצר הזמן לא הסתעפנו, רק שלוש נקודות. זמן ברכת הלבנה, פרשיות פתוחות וסתומות, וביאור עניין אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה. הם שאלו לגבי שיעור כזית), והאחת מהן היא, האם ישנו עניין לא לכוון את ראש המטה כלפי הדלת?

אמרתי לו, הנני מתפלא. חז"ל אמרו [ענין ברכות דף ה' ע"ב] להניח את מטתו בין צפון לדרום, והמקובלים מסבירים [ענין כף החיים סוף סי' ר"מ], שהכוונה היא להניח את הראש לצד מזרח, ויש על כך אריכות גדולה במפרשים ובפוסקים. אבל בכל זאת אני מבין את כוונתך, כנראה אתה חושש שמא זאת תהיה כמו מטה בה יישאוהו במיתתו רח"ל, החוצה לכיוון הקבר.

הוא השיב לי, כי אכן כן, זאת כוונתו.

אמרתי לו, תשמע, לא ידוע לי כלל עניין כזה. נשמע לי דמיון. לא שמעתי ולא ראיתי. חיפשתי אח"כ מעט בספרים, אבל לא מצאתי כלום בזה.

האם יצא לכם לשמוע דבר כזה? מי שמע פזאת מי ראה פאלה [ישעיהו ס"ו, ח'].

אמנם הבנתי גם אחרי כן כי ככל הנראה ישנה אצל מעטים שמועה כזו, או סוג של אמונה כזו. אולי מישהו חלם ודמיין כי אם ראש המטה יהיה כלפי הדלת, יש לחשוש כי חס ושלום הוא עלול למות, ויוציאהו דרך הדלת.

הרי ידוע כי דרך ליווי הנפטר ויציאתו מן הבית, הוא מושכב ראש ופנים תחילה. אצלינו מקובל בלוייה, לא אליכם, שמניחים את הראש קדימה. האשכנזים והספרדים מניחים את הראש אחורה, ואת הרגליים קדימה. אבל לכולי עלמא בעת היציאה מהבית מוציאים תחילה את הראש, ורק אחרי שהוא כבר בחוץ, הם הופכים את פניו לאחור ואת הרגליים קדימה [ענין שלחן ערוך המקוצר י"ד סי' קע"ט סוף סעיף ו'].

נמצא כי לפי כל הדעות, בתוך הבית הראש הוא קדימה. כנראה לפי שמועתו זו, הם חוששים לאיזה סימן רע, שאדם ישכב או יישן כאשר ראשו לכיוון הדלת.

אינני יודע מה לומר, נשמע לי מוזר. דבר לא מקובל. בכל אופן צריך מקור. מי שידע על משהו שיאמר לנו, ושכרו כפול מן השמים.

מדוע בעוה"ר יש שליטה לישמעאלים במערת המכפלה ובהר הבית.

כדאי לדעת דבר מעניין, לכאורה פלא עצום, מדוע בעוונותינו הרבים במשך דורות רבים נשלטה מערת המכפלה על ידי הישמעאלים? גם היום יש להם שליטה מסוימת. הר הבית גם הוא, אפילו גם היום יש לו אחיזה אצל המוסלמים, ואפילו שכיום חלקו הוא בשליטת ישראל, על מקום ה"מסגף" שלהם יש להם שליטה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

קב ונקי [עמוד 4] מוסיף על כך, לפי דבריו אפשר לומר שלכן עשה ה' שיבנו הישמעאלים מסגד גם על מערת המכפלה, כדי שיד הארכיאולוגים ומחטטי שכבי, לא תיגע בקבורת האבות הק', שהרי בקברי ישראל מזלזלים הם כידוע. אם היה שם שלטון יהודים, הם לא היו עושים חשבון לאף אחד. אבל כיון שהמקום מקודש לאסלאם, לא יתנו להם המוסלמים ליגוע בזה. הם מתחילים לחשוש. לא יתנו להם לגעת, עד שיגיע הזמן.

ממש הפלא ופלא. השם ב"ה יזכנו. בישעיהו כתוב [כ"ו, י"ט], הִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שִׁכְנֵי עֶפְרָיִם.

שאלה מהקהל: גם קבר יוסף הצדיק, בשכם, הוא בשליטתם.

תשובת מרן שליט"א: נכון. ישנם קברים נוספים, עם קצת שליטה, כמו שמואל הנביא, ועוד. מצד שני אין להם שום שליטה בקבר רשב"י. וכן אצל קבר דוד המלך. אין הכי נמי, הדבר טעון הסבר, אבל קצר המצע מהשתרע.

נזכיר דרך אגב מה שכתב הר"י אברבנאל, כי הטעם שלא ידע איש את מקום קבורתו של משה רבינו ע"ה, כי אם היה המקום נודע, היו הישמעאלים משתלטים עליו, כמו שהם עושים בקברי האבות עכ"ד.

מובן שהקב"ה עשה שלכל הפחות את קברו של משה רבינו שבאמצעותו ניתנה לנו התורה, שלא תהיה להם דריסת רגל. ואכמ"ל.

האם מותר לתלמיד חכם מנהיג להסתכל בנשים או בתמונותיהם לצורך מיוחד, כגון תוכחת-מוסר. ומעשה מיוחד שהיה בעניין זה עם אחד מהצדיקים בדור שעבר.

לפני שבועיים קראנו פרשת ואתחנן, שם כתוב ג', כ"ז, עֲלֶה, רֹאשׁ הַפָּסָגָה. וְשֵׁא עֵינֶיךָ, יְמִינְךָ וְצִפְנֶךָ, וְתִימְנֶךָ וּמִזְרְחֶךָ, וְרֹאֵה בְּעֵינֶיךָ. כִּי לֹא תֵעָבֶר, אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה.

על מה עשה ה' ככה, שתהיה להם חזקה במקומות הקדושים האלו?

בספר דברי ירמיהו [פרשת בשלח, וילנא ה'תרפ"ז] כתב תירוץ מעניין. וז"ל, תראה כי הישמעאלים העמידו על מקום המקדש בית מסגד שלהם.

כך אומרים בעברית, ובערבית אומרים "מסגד". פירושו הוא פשוט, מלשון השתחוייה, שהרי תרגום המלה וישתחוו הוא וסגידו. אבל אצלינו מקובל להפוך זאת לגנאי, ולומר מסגף. הכוונה היא לרמוז שהם רק מסתגפים, הדבר בחנם כי זה לא יעזור להם כלום. זהו כינוי גנאי, כמו שאחז"ל לומר במקום 'בית כור', בית קוץ. וכיו"ב.

ממשיך בספר הנ"ל וכותב, הלא יתחמץ על זה לב איש ישראל, בראותו כי על מקום הקדוש ההוא עומד בית מסגד שלהם.

אבל תנוח דעתו בזה – תירגע – עפ"י מה שאמרו חז"ל ביומא (דף נ"ג:), ארון במקומו נגנז. בזמן שיצאנו לגלות, הארון נגנז במקומו.

והנה בעת הזאת – בזמנו, לפני כמאה שנה – אשר במדינת בריטניא ישנה אגודת חופרים. הם הנקראים ארכיאולוגים. החופרים בכל מיני המקומות אשר עמדו שם המלכים הקדמונים, כמו במצרים ואשור, ומוצאים שם זכרונות ימי קדם עתיקי ימים.

הלא בטח היו חופרים על מקום המקדש, למצוא את ארון האלהים, אוצר כל כלי חמדה. על כן מסר הקב"ה את המקום ההוא לשומר, כמו שאמרו, ברוך שמסר עולמו לשומרים, שאין רשות לכל איש אירופא לגשת לשם. לא יתנו להם להיכנס. תפרוץ על כך מלחמה.

הקב"ה שם בבית המקדש "כלבי שמירה", להשגיח ולשמור, שאף אחד לא ייגש. שלא יבואו להתקרב.

משה רבינו מבקש להיכנס לארץ ישראל, אבל הקב"ה לא נתן לו. כמו שדיברנו בשיעורים האחרונים, מובא בספרי כי ישנה מחילה המוליכה מקברו של משה למערת המכפלה. אבל הקב"ה לא הסכים לו להיכנס בגלוי לארץ ישראל.

מספרים על אחד מהצדיקים בדור שעבר, שהתארח אצל אחד מהרבנים, מרא דאתרא בעיר מסויימת. הוא היה האורח שלו, התאכסן אצלו ואכל אצלו.

והנה נכנסה נערה, עם שאלה על כשרות תורנגולת.

פעם היו שאלות על עופות יותר מהיום, כי בזמנינו הכל מגיע מהמשחטות מוכשר ובדוק, עד שכמעט בבית לא מתעוררים שאלות. לפעמים אמנם מצויות שאלות גם בזמנינו, כגון על צרירות דם, או מכשול ותקלה כיוצ"ב, כגון שלא שמו לב. יתכנו כמה מקרי שאלות בודדים, אבל בעבר היו שאלות כגון על נקב באיברים פנימיים, או שינוי מראה, בריאות וכיו"ב הרבה שאלות. ממילא הרבה רבנים עסקו בשאלות של טרפות.

והנה הגיעה אותה הנערה לשאול את הרב. הרב הסתכל ופסק לה כי העוף טהור.

אותו הצדיק שישב שם, ראה אותה, אבל מסתבר שהוא ראה אותה בלא מתכוון, ואמר לה אח"כ, הנה ודאי הרב צודק בכך שהתורנגולת כשרה. אבל את, טריפה...

אותה הנערה לא היתה לבושה בצניעות, לכן הוא אמר כי היא טריפה.

אלא שנתברר כי אותה הנערה היתה בתו של ראש הקהל. הוא בעל תפקיד חשוב בקהילה, כידוע. היא באה הביתה וסיפרה לאביה את מה שאמר לה הצדיק ההוא, אבל במקום שהוא

ילמד מוסר, לחנך את בתו לצניעות ולתקן את הפגם, הוא הוציא שם רע על הרב הצדיק. התחיל להעליל עליו, מדוע הוא מסתכל עליה בכלל? מה עם שמירת העיניים?? הפך את היוצרות.

ותהום כל העיר...

אינני יודע אם קראו אז בשבת את פרשת ואתחנן, אבל העיקר הוא, שבכדי לפוגג את כל הרעש שנוצר, לתת תשובה ניאותה לראש הקהל, נעמד אותו הצדיק בשבת קודש ואמר בדרשתו, תשמעו רבותי, הפסוק אומר [ודברים ג, כ"ז], **עֲלֶה, רֹאשׁ הַפְּסָגָה**. מי שמנהיג, נמצא בראש הציבור, בראש הפסגה, אסור לו לסגור את העיניים. **וְשֹׂא עֵינָיִךְ. יָמָה, וְצַפְנָה, וְתִמְנָה, וּמִזְרָחָה. וְרֹאה בְּעֵינָיִךְ**. אסור למנהיג לסגור את העיניים. הוא צריך לדעת מה שקורה בקהילה.

כך הוא סתם לו את הפה.

את הסיפור הנפלא הזה ראיתי בספר גשמי ברכה [שה לבית גשמי ברכה, דף תקכ"א] בזה"ל, שמעתי מהגה"צ ר' אלחנן היילפרין שליט"א, חבר ה בד"ץ פה לונדון, שפכם כשהיה הגה"ק מסטמר – הרב יואל טייטלבוים זצוק"ל – בעיר נירבאטור, והתאכסן אצל הרב דשם, באה בתו של ראש הקהל לשאול שאלה על עוף, והרב פסק שהעוף כשר.

אבל הרה"ק מסטמר פנה אל הנערה השואלת, שלא היתה מלובשת בצניעות כדבעי, ואמר, אמנם העוף כשר כדברי הרב, אבל את טריפה.

הלכה הנערה הביתה, וסיפרה לאביה. מכיון שהיה אדם נכבד בעיני הבריות וראש הקהל, נפגע מאד מדברי הרבי, ועשה קול רעש גדול.

לא הספיק לו רק לספר לשון הרע, ולבזות תלמיד חכם, אלא גם התחיל לצעוק עליו.

בהר הבית, וראה גויה אחת נאה ביותר. אמר, מה רבו מעשיך יי.

הגמרא דנה בסוף, כיצד הדבר יתכן, והרי אסור להסתכל. ולאסתכלי מי שרי? יש בגמ' שקלא וטריא בדבר, ומסיימת הגמ', קרן זוית הוא. מסביר רש"י, כשפונה לימין או לשמאל להיכנס ממבוי למבוי, ופוגעין זה את זה בקרן זוית, דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו. מובא שם סיפור נוסף כזה על רבי עקיבא, שהגמ' מסבירה שהיה זה בקרן זוית, דהיינו באופן פתאומי. הוא בא מכיוון אחד, והיא מכיוון שני, ולא ידעו זה מזה. הדבר היה בטעות.

חושבני שרבן גמליאל רצה שהראייה הזאת לא תשפיע עליו לרעה, לכן הוא הפך זאת לצד הקדושה. למרות שהוא ראה בלי כוונה, רצה לתקן זאת. הרי סוף סוף בכל זאת, הקב"ה סיבב שהוא יראה מראה אסור. לכן הוא הפכו לקדושה, ושיבב את הקב"ה על מעשי ידיו. שבת זה מועיל לתקן את השפעת החטא של הראייה, מכיון שהוא הופך את המעשה מדבר גרוע, לדבר טוב, כך נגרם שלא יצאו מכשולים ח"ו, ולא יבוא מכך להרהורים או דברים אחרים שאסורים.

כיוצא בזה מצאנו לגבי רש"י. בפרשת תצוה [שמות פרק כ"ח] התורה מפרטת את צורת האפוד, ואומר שם רש"י בזה"ל, לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פירוש תבניתו. חז"ל לא פירשו לנו. ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרוחב גב איש, כמין סינר שקורין פורציינ"ט בלעז [חגורה], שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים, כך מעשהו מלמטה, שנאמר, זודוד חגור אפוד בד'. למדנו שהאפוד חגורה היא.

מהו זה אותו הסינר שחוגרות הנשים השרות, ומפני מה רש"י צריך לציין לנו זאת? אפשר לעיין ולראות שרש"י חוזר על זאת שם שלוש פעמים.

מיהר ובא לפני הרה"ק מסטמר וצעק, מהיכן יודע הרבי כיצד הנערה לבושה, ואיך הוא מביט לראות צורת אשה? ועוד טענות בדומה לזה, כדרך הלצים ששונאים תוכחה, והופכים לבוא בתרעומת על המוכיחים אותם. הפך את הקערה בדיוק לצד השני.

אבל האדמו"ר מסטמר היה מאד חריף. ממש "פלפל".

כתגובה לכך דרש הרה"ק מסטמר שם בשבת קודש, ובתוך דבריו אמר, כתוב בתוה"ק, שהקב"ה אמר אל משה, עֲלֶה, רֹאשׁ הַפִּסְגָּה. וְשֵׂא עֵינֶיךָ, יִמָּה וְצִפְנָה, וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה, וְרֹאה בְּעֵינֶיךָ. פִּירוּשׁ, דְּמִי שְׁעוּמֵד בְּרֹאשׁ הַפִּסְגָּה, דְּהֵינּוּ מְנַהֵג הַעֲדָה, הוּא מְחַוֵּיב לִישֵׂא עֵינָיו, לִידַע וּלְדַעַת מֵהַמֵּתְרַחֵשׁ סְבִיבוֹתָיו, כְּדִי לִידַע לְהוֹכִיחַ עַל כֵּךְ דְּבַר הַצֵּרִיךְ תִּיקוֹן.

אסור למנהיג לסתום את העיניים, לא לראות, ולא לדעת מה שקורה. לא יסמוך על מה שמספרים לו, היה כך או לא היה כך. הוא צריך לבדוק בעצמו.

עד כאן הסיפור כפי שנדפס, לפי מה שנראה לעיניים. אבל חושבני כי צריכים להתעמק, ולהבין באמת מה קרה פה. צריך "ללמוד" את הסיפור הזה.

מן הסתם, האדמו"ר לא התכוון, ובלי כוונה הוא ראה כי היא אינה לבושה בצניעות. נשאלת השאלה, אז מה הוא רוצה, ראש הקהל. וכי לא יתכן שבטעות הוא ראה?

אבל כנראה זה לא יעזור, כי תשובה כזו נשמעת כמו איזה תירוץ דחוק. הרב היה צריך לסתום לו את הפה טוב טוב, עד שהוא ייהפך לכיוון השני. לכן הוא דרש את הדרשה הזו.

הנה בעצם מצאנו במס' עבודה זרה [דף כ']. כתוב כך, מעשה ברשב"ג שהיה על גבי מעלה

הכוונה היא כך. בדורות ההם הנשים אפי' הגויות היו צנועות, ואם שרה, שהיא חשובה, רוכבת על סוס, וכיון שמחמת ריצתו קפיצותיו ומהירותו, שולי בגדיה עלולים להתרומם, והדבר נוגד את הצניעות, לכן בכדי שחלק הגוף האחורי יהיה מוסתר, הן נהגו ללבוש בגד, בפרט מסוג לבד שהוא קשה במעט, שהוא מסתיר את צורת הגוף, וששולי הבגדים לא יתרוממו.

זהו גם מה שהיה עם דוד המלך, עליו כתוב [שמואל ב' ו', י"ד], וְדָוִד, מְכַרְכֵּר בְּכָל עֵז, לִפְנֵי יי. וְדָוִד. חָגֹר, אֶפֶוד בָּד. כיון שהוא רקד בכל תוקף, בהתלהבות רבתי, חשש שמא יתגלה מבשרו חלילה, לכן הוא חגר אפוד בד להדק את מלבושיו. הרי אז לא לבשו הגברים מכנסיים, אלא שמלות. אבל זה לא עזר לו, ובכל זאת התגלה מעט מגופו, ומפני כן ביזתה אותו מיכל ואמרה לו [שם כ'], מַה נִּכְבֵּד הָיִים, מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר נִגְלָה הָיִים, לְעֵינַי, אִמָּהוּת עֲבָדָיו. בְּהִגְלוֹת נְגָלוֹת, אֶחָד הָרָקִים. היא לעגה לו.

מכיון שאי אפשר להאריך בעת בכל העניין, לא נאמר בעת אלא את השורה האחרונה. לא מדברים על סיפורים והשערות, כי כבר אחד מנכדי רש"י מעיד על כך, כפי שמובא בספר בן לאשרי ברכה משולשת [פרשת לך לך דף קס"ח] שכתב בזה"ל, ראיתי בספר לאחד מנכדי רש"י ז"ל לפרש דברי רש"י שכתב, ולבי אומר לי שהוא כמין סינר שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוס. וצריך להבין למה תפס רש"י משל בזה?

והעיד ששמע מאביו, שזקינו רש"י היה נוהג בעשר מילי דחסידותא דרב. ידוע שרב נהג בעשרה מילי דחסידותא, ותלמידיו אחריו לא יכלו לעשות את כולם, לכן כל אחד תפס הנהגה אחת. אחד מדברי חסידותו של רב היה שלא הביט מחוץ לארבע אמותיו, ורש"י ג"כ נהג בחומרא זו. ולא היה מביט מחוץ ד' אמות שלו. וכן היה נוהג אחריו נכדו רבינו תם.

קרה פעם אחת לרש"י ז"ל שבעברו ברחוב שמע קול סוס דוהר כנגדו, והביט חוץ לדי' אמותיו, וראה שרית גויה רוכבת על סוס דוהר, ולבושה סינר לבן מתחתיה, ונצטער מאד על זה שלא נזהר בשמירת עיניו.

אך בבואו לבית המדרש למדו אז פרשת האפוד, ולא יכלו להבין צורתו, אז שיער רש"י שבמכוון הזמינו לו משמים המראה הנ"ל, כדי שמתוך זה יבין לצייר לתלמידיו צורת האפוד. על כן אמר ולבי אומר לי, שבמקום שהיה הלב יכול להסתכל ולהיכשל על ידי זה בהרהורי עבירה ח"ו, הפך זה להשתמש בו לצד הטובה. וע"ע בס' מעיינה של תורה בפרשת תצוה.

ממילא חושבני שאותו הסיפור עם ראש הקהל התרחש כך. האדמו"ר הביט בה בלי כוונה, אבל הוא עשה חשבון הנפש עם עצמו, מדוע הוא הסתכל בה בלי כוונה? מדוע הוא נכשל?

ישנו יסוד ידוע, שאם אדם נכשל בלא שהתכוון, והביט על מה שלא היה צריך לראות, הוא יכל לומר בסתם, ראיתי בלי כוונה, אינני אשם, וזהו. אבל האמת אינה כן. אם הוא נכשל, אות הוא שיש בידו עון קטן שמשך את העין ההוא. עבירה גוררת עבירה.

הדבר רמוז בפסוק (ויקרא ה', א'), וְנִפְשׁ פִּי תִחְטָא, וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים. מדוע הזמינו לו מן השמיים לשמוע קול אלה? כי לפני כן הוא חטא. אותו החטא גרם לחטא שני.

הארכנו על כך בשו"ת עולת יצחק [ח"ג סי' קל"ז], דף ער"ה] בזה"ל, מצינו בתוספתא דשבועות פרק ג' הלכה ד', אין אדם מתחייב לשמוע אלא אם כן חטא, שנאמר (ויקרא ה', א') נפש כי תחטא, ושמעה קול אלה וכו'. וכן בתנחומא פרשת ויקרא אות ד', לא מטובתו של אדם שומע חירופין וגידופין, אלא מתוך עוונות שיש בידו, יעו"ש. ואיתא נמי בספר חסידים סימן קע"ז שיענש מי ששמח על שראה אשה בלא

וזה לשונו, האפוד, רחבו כרוחב גבו של אדם מכתף לכתף, וארכו מכנגד אצילי הידיים מאחוריו עד הרגלים, ויש לו כמו שתי ידות יוצאות ממנו באריג לכאן ולכאן שחוגרין אותו בהם, והם הנקראין חשב האפוד. והכל ארוג זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, על עשרים ושמונה חוטיין כמעשה החושן.

הבגד הוא רק על הצד האחורי, מכנגד אצילי הידיים שהם המרפקים, כלפי מטה. מהרוחב של הגב ולמטה, בגד אחורי. פירושו הוא בדיוק כמו רש"י. כידוע הוא לא ראה אותו.

אבל בפירוש רבינו מיוחס [תצוה שם] למשל, חולק ואומר כי האפוד הוא כעין הטלית כפי שאנו התימנים מתעטפים בה עד היום. וז"ל, רחבה כרוחב הגב, וארכה כקומת איש מצוארו ועד רגליו, מכסהו מאחוריו ונקפל לו מימין ומשמאל, כעין צעיף.

דעת הרשב"ם שם, שהאפוד מכסה גם מקדימה וגם מאחורה.

מובן שרש"י היה צריך לברר היטב את צורת האפוד, וכשראה את אותה השרה הבין כי מן השמיים כיוונוהו לראותה, וממילא הוציא את הראייה מטומאה לקדושה והבין מכך את עניין האפוד.

לגבי דרשת האדמו"ר את הפסוק, 'עלה ראש הפסגה' וגו', הרי הוא נדרש היטב כפי דעתו, שמנהיג צריך להביט ימינה ושמאלה וכו'. הרעיון נפלא. הרמז הפלא ופלא. אבל מה עם סוף הפסוק, 'כי לא תעבור את הירדן הזה'. מה הוא קשור?

צריכים לדעת תחילה שאין זו קושיא, כי כאשר דורשים פירושים ברמזים על הפסוקים, לא חייבים לקשרם עם ההמשך. לא אל הפסוק שלפני, ולא אל הפסוק שאחרי. וגם לא אל הפסוק בעצמו. אפשר לקחת כמה מלים

כוונה, והיה לו לחשוב שמא חטאתי שנזדמן לי לראותה יעו"ש. ר"ל שבגלל חטא קודם, אירע גם זה, כי עבירה גוררת עבירה. ואיתא בקב הישר פרק ב', צריך שתדע, כי לכל עוון, יש גרם וסיבה המביאה אותו לידי כך. והכי נמי יש גרם וסיבה המביאה אותו לידי הסתכלות בנשים האסורות. והסיבה הראשונה, כשאדם מסתכל בדברים טמאים וכו' אז הוא ממשיך רוח הטומאה החופף עליו, והוא הגורם אחר כך להסתכל בדבר היותר גרוע וכו' יעו"ש"ב. יש עוד אריכות, ואפשר לראות בפנים.

אין איסור לראות חיות טמאות, אבל לא מדובר בהסתכלות גרידא, אלא בהתבוננות. אעפ"י שהדבר נראה דבר קטן, מ"מ הוא מושך עליו רוח טומאה לראות אח"כ דבר יותר גרוע.

אותו אדמו"ר שאמר, התורנגולת כשירה, אבל את טריפה, עשה אח"כ חשבון הנפש, מדוע נכשלתי בראייה? הוא התחיל לבדוק את עצמו אחורה, אולי חטאתי במשהו? אבל הוא לא מוצא בעצמו שום פגם. על כרחך הוא מבין שהקב"ה זימן לו את הראייה לאיזה צורך, אז כנראה הוא בכדי להוכיח אותה. לכן הוא קם ואמר לה דברי מוסר, הוכיחה על פניה, לתקן את הפירצה הזו.

אותו הדבר לגבי רש"י. ישב רש"י וחשב, מדוע נכשלתי וראיתי את המראה ההוא? הוא לא מצא שום סיבה. לכן הפך זאת רש"י אל הצד השני, סטרא דקדושה, והדבר מועיל לו לתקן. בדרך הזו גם נהג אותו גאון וצדיק בסיפור דלעיל.

לגופו של עניין, כיצד נראה האפוד, הרי חז"ל לא הסבירו כיצד הוא נראה, ומובן שהוקשה לרש"י לפרשו, כי לא נכתבו מקורות על כך, ולפי האמת ישנם הרבה מפרשים שמבינים אחרת. אבל הרמב"ם [הלכות כלי המקדש פ"ט הל"ט] סובר כמו רש"י, רק שהוא לא הזכיר את השרות הגויות, לא סוסים ולא כלום.

מהמקרא, לדרוש את הרישא ללא קשר לסיפא, וכן את הסיפא בלי קשר לרישא. וסימניך, כתוב בספר מדרש פינחס לרבי פנחס מקורין, 'דרוש דרש, חצי התורה'.

כמובן זהו לא הפשט הפשוט, כי כשאומרים דרוש דרש חצי התורה מתכוונים שהוא חצי התורה במלים. אבל בספר מדרש פינחס רומז זאת גם לענייננו, ואומר כי אפשר לדרוש את הפסוקים גם לחציים. אפשר לקחת חצי פסוק או רבע פסוק, אף בלי קשר לתחילתו וסופו, ולדרשו. שבעים פנים לתורה.

אבל אעפ"י כן חושבני כי אפשר לדרוש גם את ההמשך בהקשר לזה, והוא ממש רעיון נפלא.

הפסוק ממשיך ואומר, 'כי לא תעבור את הירדן הזה'. הסביר לנו האדמו"ר מסטמר, שמנהיג עדה צריך לפתוח את העיניים ולראות בדיוק מה קורה מסביבו, בקהילתו, ובכל דורו, לדעת את הדברים כהוייתן, להבין את מה צריך לתקן, ולא לסמוך על השמועות ועל עדויות, כי לא תמיד הם בדיוק כמו שמספרים לו.

לכן הפסוק מסיים ואומר, 'כי לא תעבור', דהיינו אין בכך עבירה.

'את הירדן הזה', לא תהיה לך גם ירידה. לא תיווצר לך ירידה רוחנית מאותן הראיות, כי הן לצורך הדור.

ממש מתקשר הפלא ופלא עם סוף הפסוק.

*

עד כאן הכל טוב ויפה. אבל אי אפשר לדחוף סתם רעיונות אל הפסוק, ולומר שזוהי כוונת התורה לרמוז.

צריך לעיין לדינא, האם הדברים נכונים? האם מותר למנהיג לראות דברים שאסורים לכל אדם, בגלל שמוטל עליו לתקן את הדור, להוכיחם ולהחזירם למוטב?

לא ידוע לי היתר כזה.

שאלה מהקהל: הרלב"ג אומר כך לגבי הכתוב על עלי [שמואל א' א', י"ב], וְעָלִי שֹׁמֵר אֶת פִּי, שישנו כמין היתר בזה. ב'תועלת השמינית'.

תשובת מרן שליט"א: אבל לא מדובר שם על פריצות.

בספר גן נעול [הלכות צניעות וריחוק מן העריות, ח"ג, פרק י"ג סעיף ל"ח, דף קמ"ט] כתוב כך, מותר להסתכל על אשה לצורך עדות, וכן לצורך פסק הלכה. הוא מציין לכך כמה מקורות, ובתוך הדברים [הערה 250] כתב בזה"ל, כ"כ באום אני חומה, והסביר כגון שצריך לבדוק כתם דם שעליה אם הוא מראה טהור או טמא. וכן אם יש בו שיעור. וכן בגוונא דשאלה בהלכות חציצה בפניה או בידה וכיו"ב. ואם זה במקומות המכוסים, תעביר הכתם על נייר, או שיאמר לאשתו להסתכל וכו', ע"ש.

ברם הדברים אינם פשוטים כל כך, כי גם בכתם שקשה לשער, ישנו פתרון טוב, אותו כתבנו בס"ד בשו"ת עולת יצחק [ח"ב סי' רל"ה ד"ה ועובדא] בזה"ל, ועובדא דאבא אומנא בתענית דף כא: שהיה לו מלבוש שיש בו קרע כשיעור הקרן שהוא הכלי שמקזיז בו דם, והיה מלבישו לאשה כדי שלא יסתכל בה, כי ההקזה היא במקומות המכוסים, ומוכח התם שהיה בזה חסידות יתירה. היינו רבותיה שהיה מצמצם המקום כל כך ואינו רואה מברשה מאומה.

ולפעמים אשה מראה למורההוראה חשש חציצה שיש לה בידה, ופשוט דשרי כיון שאינו מתכוין ליהנות בהסתכלות זו, וקל וחומר דבעבדתיה טריד להורות הדין. ואם הוא במקומות המכוסים, לא תגלה אלא המקום הנחוץ בלבד. ואם די במה שישתכל שם בעלה, חייב לעשות כן, וגם בזה תכסה מה שאין צורך. מעיקר הדין מותר להסתכל, משום דבעבדתיה טריד, אבל ראוי להחמיר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מקורות בהלכה המתירים להסתכל לצורך עדות. יש גם מתירים להסתכל על הכלה לצורך קידושין. אבל על פריצות, לא מצאנו.

דעתנו לאסור גם בקידושין את ההסתכלות, כך שהעדים אינם צריכים להכיר מקודם את החתן ואת הכלה. נמצאים באולם לפני החופה, יכולים לקחת שני עדים אף שהם לא הכירו את החתן ואת הכלה מקודם. ואף שיש מצריכים להסתכל על הכלה, ויש נוהגים כך, בפרט הספרדים, עד שהם אומרים כי אם העדים לא ראו את הכלה היא אינה מקודשת, כיון שאין להם על מה להעיד מפני שהם לא מכירים אותה.

אנחנו פסקנו כי לא צריך להסתכל לפני כן על הכלה, וכך כתבנו בש"ע המקוצר וסי' ר"ז סעיף כ"ה, דבשלמא אם היה כן איזה קידושין בלי הרבה הקדמות במקום ובאופן פרטי, היה מקום לחשש זה, אבל בדורנו אנו ששולחים הזמנות, ועושים חתונה באולם, ונמצאים מאות אנשים משתי המשפחות, וכי הם לא יודעים מי הוא החתן ומי הכלה? אין צורך שהעדים יכירו אותם, כי ישנה חזקה מי הכלה. בכל האולם ישנה רק אחת שלובשת שמלת כלה, ובודאי זוהי הכלה, לכן הקידושין הם גמורים גם מבלי לראות אותם.

הוספנו שם עוד כמה פרטים, שבפרט לפי נוסח הקידושין שלנו שאומרים גם את שמות החתן והכלה, פלוני בר פלוני ופלונית בר פלוני בתולתא, ארמלתא או גרושתא, הרי הם יכולים להעיד על כך, וזה מצויין.

וכך כתבנו שם, רבים מרבני קהילותינו לא הנהיגו כן. פניה של הכלה מכוסות תמיד, והיא רואה ולא נראית, ואין לשנות, כי כך הוא העיקר, וזוהי דרך הצניעות. כיון שישנם דעות אחרות, שהתירו את ההסתכלות, או בשביל עדויות אחרות, יש מקום להתיר.

בהמשך הבאנו עצה נוספת בזה"ל, עצה טובה כשהיא מסופקת בכתם שעל בשרה, אם יש שיעור כגריס ועוד, שתחתוך ניירות קטנים ותניח ע"ג הכתם ותכסהו בכל זוויותיו, ואח"כ תבדוק אם יש בו כגריס ועוד, ע"כ.

לפעמים הכתם אינו עגול וקשה לשערו, וזו עצה מתאימה, לגזור ניירות בגודל גריס, ולראות אם הם בשיעור הכתם, אם הם ממלאים אותו. יעו"ש עוד.

נחזור לעניין. כל הספק הזה הוא נפקא מינה למה שטענו טענות ומענות בזמן האחרון, כנגד אחד הארגונים לחוזרים בתשובה פה בארץ ישראל, ואמרו שעושה דברים שאינם רצויים מבחינת הצניעות. היה להם כל מיני קושיות על אתר השידוכים שלהם הנקרא "שבע ברכות".

אחד מהמתנגדים הגדולים שלהם הגיע אלי. בין השאר שאלתי אותו, מה בדיוק יש שם? נענה ואמר לי את כל הטענות שטענו עליהם, והוסיף כי יש לו גם תמונות משם, והנה תראה בעצמך מה שהם מראים שם באתר.

אמרתי לו, אינני רוצה להסתכל. רק תגיד לי, ונשמע לפי מה שאתה אומר. אבל להסתכל על התמונות בעצמי, לא רציתי.

אבל התפלאתי על מה שהוא אמר לי אחר-כך, כי הוא בעצמו הראה את התמונות הללו לאחד מהרבנים הזקנים שבדורנו [בסופו שלדבר, הוא לא קיבל את טענותיו. אותו רב אמר לו, אינני מכיר אותך, ולא יכול לסמוך עליך. מי אמר שהתמונות האלה משם?]. חזרתי ושאלתי אותו, האם הוא הסתכל בתמונות? אתה בטוח? והוא אמר לי שאכן כן.

התפלאתי מאד על כך. אבל אולי לפי האמור לעיל ישנו מקור שמותר לגדול ומנהיג להסתכל בשביל לפקח על מה שצריך תיקון. ואף שאפשר לחלק, כי כאמור לעיל ישנם

אבל בכל זאת לגבי הנושא שלנו, לא מצאתי כל כך מקום להתיר. מתחילה חשבתי אולי בגלל שהוא זקן מותר, אבל הרי גם זה לא אינו סיבה להתיר, כמו שכתב שם בספר גן נעול [הלכה כ"ד, דף ק"ד], גם זקן מופלג בכלל איסור הסתכלות. הנה ברור כי גם לזקן בכל גיל נאסרה ההסתכלות.

ובהערות שם כתוב, אפילו אם אין לו גבורת אנשים, דאעפ"י דמידי עבירה יצא, מידי הרהור לא יצא. בהערה הבאה [בדף ק"ה] הוא כתב כך, עיין עוד להגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רפ"ה) גבי זקן בדין הליכה אחרי אשה, דלא חילקו חז"ל, ועוד שהיצר אינו עוזבו עד יום מותו.

נמצא ממילא שאינני יודע מהו שורש ההיתר לזה, והשם ב"ה יאיר עינינו.

שאלה מהקהל: לפי הסיפור דלעיל יש לכך מקור.

תשובת מרן שליט"א: בסיפור הוא רק מצא והכניס רעיון באותו פסוק, והדגשתי זאת מקודם, אבל צריך לכך יסוד הלכתי. אי אפשר לבנות הלכה לפי רמז מפסוק אם אין לו מקור בהלכה. אחרי שיש לדבר יסוד, אפשר לומר שהפסוק התכוון לכך, אבל כאן העיקר חסר מן הספר. היכן הוא המקור ההלכתי.

השלמה בעניין קדיש דעתיד, והסבר נפלא ומחודש מדוע הנהיגו אבותינו נע"ג לכפול בסוף התפילה את פסקת אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא וכו'. גם למה מקדימים זאת אף לפני התפילה אחרי ברכות התורה.

נעבור לנושא חדש, אבל בעצם הוא ישן.

בעבר דיברתי רבות על קדיש דעתיד. מתוך כך עוררו אותי כמה אברכים תלמידי חכמים כי צריך לענות לעוד שאלה נוספת מן הספר ויצ"ב. אבל כיון שהזמן קצר והמלאכה מרובה,

ובכל מקרה רציתי להקדים לפני כן שני דברים חדשים חשובים, ממש עניינים שלא שמעתם אוזן, לכן נפתח כעת לכל הפחות בדבר אחד מהם, ונמשיך בפעם אחרת בס"ד.

לכאורה ישנה שאלה על נוסח בלדי, מדוע כופלים ואומרים את פסקת, 'אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם'? פעם אחת לפני 'אין כאלהינו', ושוב פעם אחרי פיתום הקטורת. חוזרים על אותו המאמר פעמיים, בשביל מה צריך?

בנוסח עדות אחרות לא אומרים אותו לפני 'אין כאלהינו', אלא רק אחרי פיתום הקטורת. נוסחתנו היא עפ"י הרמב"ם, אבל הרי אצלו אין את ההמשך, את פיתום הקטורת וכו'?

באופן שטחי יכולים לתרץ ולומר כי אבותינו לא חפצו לשנות את הסדר הקדמון. לפני מאות שנים היו אומרים אחרי שיר של יום, לדוד, ואמר רבי אלעזר, אין כאלהינו וכו'. רק אח"כ הוסיפו את אמירת פיתום הקטורת, ואמר רבי אלעזר, שוב פעם. כיון שלקחוהו ממקורות אחרים, לא רצו לשנות ולהתאים אותו יותר. ביאור הדבר, כי לפי מה שאנחנו גורסים אותו לפני אין כאלהינו, אמנם היה אפשר להשמיט אותו אחרי פיתום הקטורת, כי הוא מיותר שם כביכול. יותר נכון בהיפך, שהיו יכולים להשמיט לפני אין כאלהינו. אבל בכל זאת הם לא רצו לשנות.

אפשר לומר עוד שבעצם מכיון שאומרים אותו לפני קדיש תתקבל, והרי ישנו עניין לסיים בסוף התפילה בשלום, לפי מה שאמרו חז"ל כי כל חותמי ברכות בשלום, וישנו עניין כזה בכל מקום, לכן אבותינו רצו גם פה לזכות אפילו את מי שיוצא מבית הכנסת מפני ההכרח אחרי קדיש תתקבל, שיזכה גם הוא לפחות לסיים בעניין שלום.

נתבונן בגירסא הראשונה, 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בנייך למודי י"י ורב שלום בנייך'. מניין לנו שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, מכך שבנייך, הם הם לימודי ה', על ידי זה רב שלום בנייך. סבירא להו שלא צריך להוסיף אל תקרי ולשנות את הפסוק.

זו הסיבה שאבותינו לא חפצו לשנות הנוסחא הראשונה שלהם, כי הם בעצם חולקת על הנוסחא השנייה. לכן קיימו את שתי הגירסאות, כך הם "יצאו ידי חובת שניהם". גם אמרו את מאמרו של רבי אלעזר, בלי אל תקרי, וגם עם אל תקרי.

אבל מישחו יכול להתעקש ולטעון כי גם כשאומרים בפעם הראשונה בלי אל תקרי, אכן מתכוונים לזאת, אלא רק מפני הקיצור לא אמרו כן בצורה מפורשת. אך אביא לכם בס"ד הוכחה ברורה שזה אינו, אבל תראו כי רק מי שמעיין כיאות שם לב לראיה זו.

הנה אומרים אצלינו עוד פעם שלישית את מאמרו של רבי אלעזר, וזאת לפני-כן, אחרי ברכות התורה. שם מובא המאמרים הבאים, 'אמר רבי זירא, בנות ישראל' וכו'. 'תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות'. הנה כאן כתוב במפורש אל תקרי. אח"כ מובא, 'אמר רבי אלעזר, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בנייך לימודי י"י ורב שלום בנייך'. לא מוסיפים כאן אל תקרי. מדוע במאמר אחד אחרי השני, בראשון אומרים אל תקרי, ובשני לא אומרים אל תקרי? אלא ודאי משמע מפה ברור יותר, הוכחה כי לפי הגירסא הזו, רבי אלעזר לא דורש את הדרשה מ'אל תקרי', אלא רק מגוף הפסוק.

ממש הפלא ופלא.

מהרי"ץ [תכלאל עץ חיים ח"א דף פ' מביא את מאמר חז"ל זה, שחותם כל הברכות הוא שלום, והוסיף להביא רמז נוסף שלא יתאחו סמ"ך מ"ם בתפילה, יעו"ש. אבל זהו רמז בתפילה שם, שאינו שייך לענייננו. עיקר הנקודה החשובה לנו כעת היא שרצו לחתום בשלום למי שלא יישאר לאמירת פיתום הקטורת, כגון מי שדחוק וצריך לצאת לביתו, ואינו יכול לומר פיתום הקטורת. הוא יישאר לקדיש תתקבל צלותכון, ולפחות הוא הרוויח לסיים את התפילה בשלום.

אמרנו עתה שני תשובות. האחת, כי לא רצו לשנות מסדרי הקדמונים, לכן השאירו את הסדר, כל אחד על מתכונתו. והתירוץ השני הוא, בשביל לסיים בשלום. ברם התירוצים הללו, הן תשובות שיכולות להיות נכונות, אבל חושבני שהן קצת שטחיות. לא שהן אינן נכונות, אבל נראה לי שהתשובה האמתית עמוקה יותר.

ממש פלא שאף אחד לא שם לב לדיוק עצום, שבעצם ישנן כאן שתי נוסחאות במאמר זה. בנוסחא הראשונה אומרים, 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בנייך למודי י"י ורב שלום בנייך', ולא מוסיפים 'אל תקרי בנייך, אלא בונייך'. ואילו בפעם השנייה בסוף התפילה זה אכן נוסף. נראה לי שלפי מה שאומרים בתחילה, שהיא נוסחת הרמב"ם וקדמונינו, לא לומדים את הדרשה מתוספת 'אל תקרי', אלא רק מפני שנאמר, 'וכל בנייך למודי י"י, ורב שלום בנייך'. לפי הנוסחא הזו, אין צריך להוסיף ולשנות, 'אל תקרי בנייך אלא בונייך'.

הנוסחא השנייה שגורסת כן, הוקשתה לה הכפילות, מדוע כתוב פעמיים 'בנייך'. אבל לפי הגירסא הראשונה לא לומדים זאת מ'אל תקרי בנייך אלא בונייך', אלא רק מפני שנאמר 'וכל בנייך וגו'.

לפי זה יוצא כי רצו אבותינו נע"ג לקיים את שתי הנוסחאות, כיון שישנם הגורסים כך, וישנם הגורסים אחרת, לא הכריעו, והביאו את שתי הגירסאות כצורתם.

מי שיעיין יראה כי הדבר אינו לחנם, כי גם בגמרות שלנו ישנם חילוקי נוסחאות כאלו. גירסת הרמב"ם מובן שהיא בלי 'אל תקרי'. אבל בתלמוד בבלי כפי שמודפס אצלנו, בסוף מס' ברכות כתוב אל תקרי, אבל בסוף מסכת יבמות ועוד מסכתות לא כתוב אל תקרי. ואמנם המגיהים שם הוסיפו ו"השלימו". בדקדוקי סופרים בברכות מובאת נוסחא שלא גורסת בכלל את כל המאמר הזה.

ארבע מסכתות מסיימות במדרש זה, והן מסכת ברכות, מסכת נזיר, מסכת יבמות, ומסכת כריתות. ראשי התיבות שלהם הוא בני"ך. כידוע.

נמצאנו למדים כי אבותינו שהוסיפו את התוספת הזו בסוף, רצו לקיים את שתי הגירסאות. אבל עתה תשמעו עוד יותר מזה.

צריכים לברר בכלל, מדוע אומרים בתחילת תפילת שחרית, 'תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא'. בשלמא בסוף התפילה מתאים לאמרו, אצל ציבור שיש להם פנאי ללמוד שתי הלכות, כמו שאומר מהרי"ץ [שם], נהגו שהחזן קורא לעם מקצת הלכות, כגון פסקי הרמב"ם וכו'. לכן מסיימים את פיתום הקטורת במאמר זה, ללמדנו שישנו עניין לקרוא בעת בכמה הלכות, כך זוכים לחיי עולם הבא, אבל מדוע הזכירוהו בתפילת שחרית אחרי ברכות השחר, הרי לא לומדים אז הלכות?

חושבני כי הפירוש ההוא, כי גם לפני כן, הרי קראנו שתי הלכות. האחת היא, אלו דברים שאין להם שיעור. זו ההלכה הראשונה לכמה דברים שאין להם שיעור, כגון גמ"ח ותלמוד

תורה וכו'. והשנייה היא, אמר רבי זירא וכו', שהרי היא גם כן הלכה פסוקה למעשה. הנה לנו לפחות שתי הלכות. זוהי הסיבה שהכניסו בתוך הנוסח כאן, את המאמר תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות וכו'.

עתה צריך לברר, מפני מה הוסיפו גם לומר, אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים וכו'? כנראה הדבר נועד בכדי ללמדנו כי לא רק על תורה שבכתב ותורה שבע"פ צריכים לומר ברכות התורה, אלא גם על לימוד מדרש. אמר רבי אלעזר וכו', הוא מהמדרשים, ורצו ללמדנו כי גם עליו צריכים לברך ברכות התורה.

מעתה מובן כי כל הדברים נמצאים במקומם בדעה ובהשכל, ובכוונה תחילה.

מה שאומרים אנחנו אחר-כך, 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, ישכים ויאמר וכו', הוא עניין אחר שאינו קשור להלכות ולמדרשים, אלא מכיון שתפילת שחרית היא בבוקר, הוסיפו את עניין ההשכמה.

מהרי"ץ [דף י"ב:] כתב שם, נהגו לשנות משנה אחת מפרק ראשון דפאה, והיא אלו דברים, ולקרות אחריה אמר רבי זירא וכו'. משום הא דאמרינן בפ"ק דקידושין, לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא. ומקשי, ומי ידע כמה חיי. ומתרץ, לא צריכא אלא ליומי, כלומר שצריך ללמוד משלשתן. וכן אנו נוהגים, בתחילה מקרא דהיינו פרשת צו, ואח"כ משנה דפאה, ואח"כ מימרא דר' זירא, שזהו גמרא. ונראה לי דזהו עדיף מבריייתא דר' ישמעאל, דהתם הוי הלכה ממש. כשאומרים אמר רבי זירא, הוא יותר טוב מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהם שאמר רבי ישמעאל, וכן פרק איזהו מקומן, כי הוא הלכתא למשיחא על ענייני הקרבנות. אבל מאמרו של רבי זירא נוגעת לנו להלכה למעשה כיום, לכן עדיף לאמרה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כך דעותיהם שונות. לכן מתפללים על השלום, יהא שלמא רבא. וכן עושה שלום וכו'. אותו הדבר בפיסקת אמר רבי אלעזר, ראו צורך להדגיש יותר ויותר את עניין השלום, כבר לפני התפילה, מקודם להתכנסות, שלא תיווצר ח"ו מחלוקת בתפילה. וגם בסוף התפילה, הן למסיימים אחר קדיש תתקבל, והן למסיימים אחר כך. כי לפני שיוצאים לעסקיהם, להזהירם ולעוררם על עניין השלום.

עניין השלום חשוב מאד, הן בזה, והן בכל האופנים.

כמו שאמרתי מקודם, אין דברים אלו אלא הקדמה לדברים שברצוננו לומר בהמשך.

נסכם את שלושת החידושים האחרונים שאמרנו. האחד, ישנן שתי נוסחאות בפיסקת אמר רבי אלעזר, האם לגרוס אל תקרי, או שלא לגרוס. השני, לפני התפילה אומרים שתי הלכות, הראשונה היא משנת אלו דברים שאין להם שיעור, והשנייה היא מאמרו של רבי זירא. שלישית, מדוע אמרוהו שלושה פעמים? בכדי לחזק את עניין השלום.

י"י עוז לעמו יתן, י"י יברך את עמו בשלום, אכ"ר.

הודעה חשובה:

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור. פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

ובספר כתר יוסף כתב, שנהגו לקרות אלו דוקא, משום דהלכות פסוקות הן, ומדברים במצוות שנוהגים בכל עת ובכל שעה ובכל אדם. ותיקנו לשלש ימיהם בזה, לפי שלא כולי עלמא גמירי, ורוב העולם אינן בני תורה.

אגב, יש כאן לכאורה כפל לשון, גם שרוב העולם לא דינא גמירי, וגם שאינם בני תורה, ואיני יודע למה. הסיפא חוזר על הרישא במלים אחרות. הדבר צריך עיון.

עכ"פ לפי מה שאמרנו מקודם, לבד משלושת הדברים הללו, מקרא משנה וגמרא, יש גם מדרש. מקרא, הוא פרשת צו וברכת כהנים. משנה, היא אלו דברים. גמרא היא, אמר רבי זירא. מהרי"ץ עצר בזה, ולא הסביר את ההמשך. אך לפי מה שאמרנו בס"ד, לבד מן הגמרא, צריך להוסיף גם מדרש, בכדי להשלים את הנושא. ובכוונה תחילה בחרו גם לומר את פיסקת, תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות, בגלל שהיא מתאימה להלכות הקודמות לה.

נמצאנו למדים לנוסח שלנו שאומרים את פיסקת, אמר רבי אלעזר, שלושה פעמים. זה לא קיים בנוסחאות אחרות, אלא רק בנוסח התכלאל. בנוסחת הרמב"ם שהיא הכי קרובה אלינו, אומרים זאת רק פעמיים, האחד אחרי ברכות השחר, והשני אחרי קדיש תתקבל. ואצלנו מוסיפים עוד אחרי פיטום הקטורת. יוצא שחוזרים אנחנו על עניין השלום במשך שלושה פעמים.

אפשר להסביר את הטעם ולומר כי כיון שמתכנסים ציבור להתפלל, הנה מאחר שכל אחד מגיע עם דעות משלו, עלולות להיות חילוקי דעות. לכן חזרו והדגישו ביותר את עניין השלום, הן בהתחלה, והן בסוף. כמו שבקדיש תתקבל, שהוא בסוף התפילה, אומרים, יהא שלמא רבא מן שמיא. מכיון שאנשים הולכים לצאת יחד מבית הכנסת, עלולים לבוא לידי מחלוקת, כי כידוע, כשם שפרצופיהם שונים,